

Be r i d.

Be r i d Musiksällskap, som under sitt sistförflutna arbetsår beredde en stor del af stadens inneswånare så många njutningsrika stunder, har åter börjat sina arbeten, denna gång med ett förbereda en konsert till förmån för sin utmärkte anförare. Denna konsert är ämnad att hållas i början af nästa månad och kommer derwid att, bland annat, utföras Gades sterartade ballad "Elfkönningens Dotter", en pjäs, som till sitt utförande erfordrar $\frac{3}{4}$ timma, men hwars rika, gedigna och fångslande innehåll säkerligen skall stänka-musiksläparen stor njutning. Sakom denna konsert flymtar 4 andra musiktillställningar, hwilla sällskapet åtagit sig att liksom under förra året afhålla. Hvad för öfrigt beträffar den association af konstwänner, om hwilken wi tala, så anse wi den i jauning wara wärd all uppmuntran. Gör en stad, som eger så ringa tillgångar att tillfredsställa människans oafwisliga behof af konstnjutning och intellektuell lyshjättning, bör hwarje medel, äfwen det obetydligaste, som kan bidra att tillfredsställa desja behof, wara wärderadt. Det musikaliska sällskapet skall, enligt wårt förmenande, genom sin inwerkkan i ej ringa mån bidra att gifwa wårt umgångeälsk en ädlare prägel, ett wärderikare innehåll än det utan denna inwerkkan skulle ega; det har redan åt wår af de materiella omsjorgerna så upptagna tillwaro stänkt åtskilliga stunder af ideellt intresse. Derföre är man det tack skyldig och derföre bör man, så godt man kan, understödja des arbeten.

Stor musik i liten stad

Orkestermusik i Växjö från 1800-talet till idag

Boel Lindberg

Den här texten handlar om vilka möjligheter som växjöbor genom tiderna haft att ta del av musik för en orkester med symfonibesättning, dvs. en ensemble i vilken stråk- och stränginstrument, trä- och bleckblåsinstrument liksom slagverk av allehanda slag ingår. En sådan ensemble kallas oftast en symfoniorkester och skulle man gå efter denna benämning är det strikt talat först omkring 1995 som Växjö kan stoltsera med att ha en egen symfoniorkester. Detta år beslöt nämligen Växjö Orkesterförening att den orkester man byggt upp från 1980 skulle kalla sig Växjö Stads Symfoniorkester.

Det är egentligen först i början på 1900-talet som förutsättningar skapas i Växjö för att framföra symfonisk musik. På följande sidor får läsaren följa förspelet under 1800-talet då Växjö Musiksällskap bildades – den förening som senare under större delen av 1900-talet höll uppe symfonitraditionen i Växjö. Musiksällskapets uppgång och fall skildras därefter och den förening – Växjö Orkesterförening – som ersatte beskrivs. Båda föreningarna byggde på att professionella musiker och amatörmusiker spelade tillsammans. Kontakterna mellan dessa två grupper har inte varit konfliktfri och i texten ger jag några inblickar i de strider som utkämpats. Jag beskriver också hur rekryteringsbasen förändrats över tiden. En gång långt tillbaka i tiden var det skolväsendet i Växjö som främst bidrog med musiker. Sedan följde en lång period då militärmusikerna hade en framträdande roll i orkestersammanhang. Från 1980-talet är det åter musicerande skolelever och deras lärare som dominerar.

1800-TALET'S ORKESTERMUSIK I VÄXJÖ

Orkestermusik har kunnat höras i Växjö åtminstone sedan 1700-talet och möjligen redan tidigare. Magnus Gustafsson berättar i sitt bidrag om mu-

siklivet i äldre tid i Växjö (s. 269) om Discanten, den orkester som eleverna på Växjö gymnasium bildade på 1600-talet. I början av 1700-talet kunde denna orkester innehålla ”mer än tjugo musikanter” skriver han. Den spelade regelbundet i domkyrkan men anlätades också då baler gavs i staden. På 1800-talet minskade dess betydelse och andra konstellationer tog över rollen som bal- och festorkester i Växjö. Dessa var bl.a. Kronobergs regementes musikkår eller Kronobergarna som var det gängse namnet redan vid denna tid. Kronobergarnas repertoar omfattade stycken som uppfördes vid musikaliska salonger, danser, baler och kyrkliga evenemang. Det notarkiv regementskapellmästaren m.m. Johan Fogelberg lämnade efter sig innehåller mycket annat än militärmusik. Här finns musik komponerad av Fogelberg själv, men också verk av Haydn, Mozart, Gounod, Verdi och Rossini.

Kronobergarnas roll som orkester i det civila musiklivet i Växjö blev särskilt tydlig från början av 1840-talet då de kasererades i Växjö. I Inge Sandahls bidrag om militärmusiken i Växjö (s. 249) framgår att denna kaserering innebar att en särskild fastighet införskaffades vid Teatertorget, en fastighet som än idag kallas ”musikkasernen”. Inflyttningen betydde mycket för musiklivet i staden. Kronobergarna blev ”omåttligt populära” när de framträdde vid danserna i rådhuset, på teatern och allmänt som konsertgivare med biljettintäkter som gick till olika angelägna projekt som exempelvis förstärkning av pensionskassan, bidrag till behövande militärmusiker m.m.

VÄXJÖ MUSIKSÄLLSKAP GRUNDAS

Det var också med hjälp av de kunniga musikerna i Kronobergarna som en särskild civil orkester kunde börja byggas upp från 1867, det år då Växjö Musiksällskap bildades. Det sätt på vilket detta

Faksimil av Smålandspostens notis om Musiksällskapets kommande konsert den 3 december 1868. Delar av texten citeras på s. 228.

skedde skiljer sig inte från utvecklingen i många andra svenska städer med samma karaktär som Växjö. Städer som Linköping, Örebro, Karlstad, Karlskrona, Halmstad eller Härnösand hade vid denna tid i likhet med Växjö, domkyrka, gymnasium, lärarseminarium, regemente, länsstyrelse och institutioner för rättsväsendet. På alla dessa orter ser man också hur de mer besuttna och bildade skikten av stadsborna sluter sig samman och bildar ett sällskap som ägnar sig åt att ordna musikaliska evenemang. Stommen i denna var som regel en blandad kör som sällskapet organiserade bland medlemmarna. De medlemmar som spelade något instrument blev kärnan i den ensemble som ackompanjerade körsången, en ensemble som oftast knöt till sig de yrkesmusiker som fanns i trakten. Ambitionen var att ge konserter för sällskapets medlemmar och (ibland) för en betalande publik. Den musik man satsar på att framföra var de stora verken för blandad kör och orkester. Den ackompanjerande orkestern var sällan stor eller välbesatt och när instrumentgrupper saknades fick ett eller två pianon ersätta.

När domkyrkomusikern Johan Peter Knut Lönngren på 1860-talet tog initiativ till att bilda ett musikaliskt sällskap i Växjö fanns det i de uppräknade städerna redan många förebilder. I Karlskrona hade ett sådant bildats så tidigt som 1815 och året därefter bildades ett sällskap i Karlstad. Örebro och Norrköping fick sina musikaliska föreningar 1823 medan det i Linköping och Halmstad dröjde något längre innan en mer varaktig verksamhet etablerats (1850-talet respektive 1864).

Sällskapet i Karlskrona framhölls i Växjö lokalpress redan på 1840-talet som lämplig förebild: ”Vi äga ju också i vår stad Wexjö flera, som kunna vara skicklige att bilda ett sådant sällskap, hvarföre sker ej detta? Wi tro att stadens och ortens personer skulle med serdeles nöje emotse ett dylikt”, skrev en insändare i *Wexjö-Bladet* 1844, (citerad efter Leijonhufvud, 1967, s. 11). Så lätt lät sig dock inte detta ske. Under de följande 20 åren fick växjöborna nöja sig med ”assembléer” och ”soiréer”, typiska societetstillställningar där tyngdpunkten ofta låg på dansmusik med enstaka solistframträdanden. Men mer konsertbetonade aftonunderhållningar ordnades också, liksom konsertliknande evenemang i domkyrkan. Utöver

den senare lokalen användes Gymnasiets festivitetsalong eller till och med privatpersoners salonger för ändamålet. Från 1850-talet utökades konsertlokalerna med Nya Teatern, Nya stadshussalongen och Nya läroverkssalen (från 1860, i den byggnad som nu kallas Norrtullskolan).

När Växjö Musiksällskap äntligen konstitueras 1867 saknas till en början medverkan av en orkester vid konserterna. Sällskapet hade inledningsvis 40 medlemmar som till konserterna bjöd in särskilda gäster. I *Smålandsposten* lämnas denna redogörelse för en av de första sammankomsterna:

Wexjö Musiksällskap, som i sistl. Mars månad bildades och som består af omkring 40 medlemmar, såväl herrar som damer, under ledning af direktör Lönngren hade i onsdags afton å rådhusalen härstädes en generalrepetition, hvartill af Sällskapets medlemmar woro inbjudna omkr. 300 personer och wharvid man hade nöjet att utom åtskilliga wackra körer och solonummer för höra A.F. Lindblands storartade och serdeles anslående ”Om Winterqwäll” (soli och Chörer) (notis i maj 1867 i *Smålandsposten*, citerad efter Leijonhufvud 1967, s. 13)

Andra verk som stod på programmet var bl.a. ”Ädla skuggor, vördade fäder” ur operan *Gustaf Vasa* (musik J. G. Naumann) och Lönngrens egna ”Adventshymn”. Det orkesterackompanjemang som egentligen krävdes för dessa verk var ersatt med fyrhändig pianoobeledsagning.

Redan året därpå framstår sällskapets konserter som omistliga i stadens kulturliv. I december 1868 skriver *Smålandsposten* om de förberedelser som Musiksällskapets medlemmar gör för kommande konserter:

Denna konsert är ämnad att hållas i början af nästa månad och kommer dervid att bland annat, utföras Gades storartade ballad ”Elfkonungens Dotter”, en pjes, som till sitt utförande erfordrar ¾ timma, men hwars rika, gedigna och fängslande innehåll säkerligen skall skänka musikälskaren stor njutning. Bakom denna konsert skymtar 4 andra musiktillställningar, hwilka sällskapet åtagit sig att liksom under förra året afhålla. Hwad för öfrigt beträffar den association af konstwänner, om hwilken wi tala, så anse wi den i sanning vara wärd all uppmuntran. För en stad, som eger få ringa tillgångar att tillfredsställa menniskans oafwisliga behof af konstnjutning och intellektuell sysselsättning, bör hwarje medel, äfwen det obetydligaste, som kan bidraga till att tillfredsställa dessa behof, vara wärderadt. (Ur *Smålandsposten* 3/12 1868, citerad efter Leijonhufvud 1967, s. 14)

Fortfarande saknar dock sällskapet stöd av en stor instrumentensemble och detta problem löses inte på lång tid. Knut Lönngren, sällskapets grundare, dog 1874. Samma år bildas ett särskilt musikkapell med sträng- och blåsinstrument som till en början tycks ha gett konserter utan körinslag. Publikintresset blev emellertid skralt. När också musiksällskapets konsertverksamhet en tid legat nere uppmanar *Nya Växjöbladet* de två musikorganisationerna att samarbeta. ”Så skola äfven våra ’glada behof’ blifwa väl tillgodosedda och musikens framtid inom vårt samhälle bevaras”, skriver tidningen förhoppningsfullt den 11 dec 1875.

Vid denna tid hade musikdirektören vid regimentets musikkår, C. W. Åström, tillträtt som sällskapets sångledare. Någon samverkan mellan Musiksällskapet och Musikkapellet tycks dock inte ha kommit till stånd under 1800-talets sista kvartsekel.

ORKESTERKONserter MED VÄXJÖ MUSIKSÄLLSKAP 1900–1982

Sekelskiftets folkkonserter

Vid sekelskiftet nåddes Växjö av en företeelse som från 1880-talet börjat få fäste i Sverige, nämligen anordnandet av folkkonserter. Med detta menades konserter som uttryckligen vände sig till en bred publik med program och framför allt biljettpreiser som anpassade sig till detta syfte. Först ut med idén tycks musikdirektören Theodor Thuvesson, lärare vid Växjö läroverk, ha varit och han blev Musikkapellets förste ledare med denna typ av konserter under 1900-talets första år. Gymnastikdirektören Nils Danckwardt fortsatte efter honom att leda kapellets framträdanden med folkkonserter.

1906–1910 var Olof Josephson rektor för läroverket. Han var brorson till Uppsalas driftige director musices och bidrog under sin korta tid i Växjö med initiativ som ytterligare skulle föra orkestermusiken framåt i staden. Det var hans förtjänst att Musiksällskapet och stadens militär- och amatörmusiker (varav en del verksamma i Musikkapellet) samlades till gemensamma konserter i läroverkets aula. Därmed lades grunden

till den orkestertyp – en orkester sammansatt av professionella musiker och amatörer – som kom att gälla för Växjö Musiksällskap ända fram till den tidpunkt i början av 1980-talet då sällskapet upphörde med sin verksamhet. Josephson spelade själv flera instrument men var också dirigent. Då han lämnade staden övertogs dirigentskapet av Elof Larsén, Kronobergarnas skicklige musikanförrare. Det är först från denna tid som orkestermusik får en framträdande plats i Växjö Musiksällskaps verksamhet.

Larsén, Danckwardt m.fl. gick 1911 in till stadsfullmäktige med en begäran om att få ett anslag om 50 kr per konsert ”till betalning av yrkesmusici, rese- och vikariatersättning för amatörmusici, någon ersättning åt orkesterns ledare – samt till inköp av noter” (citerat efter Leijonhufvud, 1967, s. 22). Fullmäktige beviljade medel men ställde som villkor att biljettpriset skulle vara 25 öre och att 30 folkskolelever skulle ha fribiljetter till de fem årliga konserter som sällskapet ville anordna. I praktiken innebar detta att folkkonsertverksamheten fortsatte i Växjö. Biljettpris om just 25 öre var nämligen en av bestämmelserna i den statliga förordning – *Kungörelse angående understöd åt vissa föreningar som verka för musiklivets höjande* (SFS 1911:93) – som antogs vid ett riksdagsbeslut 1911. Förordningen ledde till att tre nya symfoniorkestrar skapades åren 1911–14 i Gävle, Helsingborg och Norrköping.

1875 återupplivades Växjö Musiksällskap efter en tids vila. Som sångledare fungerade då musikdirektör C. W. Åström. Här ses han tillsammans med en kör bestående av 14 damer. Sannolikt var de också medlemmar i Musiksällskapet som vid denna tid hade 33 ledamöter varav 18 damer och 15 herrar.

Vid Hushållningssällskapets 100-årsjubileum 1914 medverkade Växjö Musiksällskap med orkester och kör. Orkestern bestod vid detta tillfälle av drygt 20-talet musiker varav sannolikt hälften var yrkesmusiker. Dirigent var Kronobergarnas musikledare Elof Larsén.

Dessa orkestrar om vardera ca 25 professionella musiker skulle med hjälp av bidrag från stat och kommun ge minst 20–30 folkkonserter per år med biljettpriser som till en början inte fick överstiga 25 öre. Att stadsfullmäktige i Växjö 1911 beviljade anslag till Växjö Musiksällskap för konserter som av allt att döma hade ambitionen att nå en bred publik tyder på att man på sikt ville haka på den utveckling som riksdagens beslut om stöd till föreningar som ”verka för musiklivets höjande” annonserade för. Av det grundliga utredningsmaterial som låg bakom riksdagsbeslutet framgår att initiativtagarna – främst ett antal personer inom Kungliga musikaliska akademien – hade ambitionen att upprätta åtminstone 15 nya symfoniorkestrar i landet, vars huvuduppgift skulle vara att ”sprida kännedom om och intresse för gedigen musik” (citerat efter Lindberg, 1996, *Symfonimusik som folkuppfostran*, s. 59). Stödet till orkestrarna i Gävle, Helsingborg och Norrköping var bara början på något som var tänkt stort och att Växjö någon gång i framtiden skulle kunna bli en av de städer som åtnjöt statligt stöd för orkesterverksamhet var inte helt orealistiskt.

Att Musikaliska akademiens ståtliga plan aldrig kom att förverkligas, och att Växjö därmed gick miste om möjligheten att med statliga bidrag bygga upp en symfoniorkester med professionella musiker, hänger samman med de ekonomiska kristider som första världskriget skapade. När

krisen väl var över i början på 1920-talet var också behovet av att inrätta folkbildande symfoniorkestrar i varje region och landsända överspelat. På 1920-talet sattes hoppet i stället till att den nya uppfinningen radion skulle klara denna folkbildande uppgift.

I krönikan över Växjö Musiksällskaps verksamhet går det att följa denna utveckling på mikroplanet. Stadsfullmäktiges anslag till sällskapet ökades redan 1913 från 250 kr till 500 kr och hade 1921 stigit till 1 500 kr. Sedan minskade det till 800 kr för att 1924 upphöra helt. Det upphörde därför att Musiksällskapets orkesterverksamhet lagts ner. Krönikan konstaterar lakoniskt: ”Publikintresset hade minskat påtagligt, man kunde inte konkurrera med biograferna och det nya massmediet: radion.” Innan denna nedläggning drabbar stadens kulturliv studerades dock ett antal gedigna musikstycken in av sällskapet och framfördes en eller flera gånger. Andreas Hallén, en av det tidiga 1900-talets mest framstående svenska tonsättare, fick sin festkantat *Sverige* framförd 1912 och 1921. 1913 och 1920 gavs Glucks opera *Orfeus* (sannolikt i s.k. konsertant framförande). Andra stora verk som studerades in var Haydns *Skapelsen* (1917), Rossinis *Stabat mater* (1918) och Cherubins *Requiem* (1919). Det sistnämnda året firades 150-års jubileet av Beethovens födelse med bl.a. *Egmont-ouvertyren*, *Eroican* (symfoni nr 3) och *Pastoralsymfoni* (nr 6). Då det sistnämnda verket

spelades slocknade den nyinstallerade elektriska belysningen i salen:

och det varldt för en lång stund ganska mörkt. Man applåderade glädligt i afbidan på Asa-Törs ankomst, och både storm och åskväder, glada och tacksamma känslor efter stormen etc. målades briljant af orkestern vid åter inträdd full belysning. (citerat efter Leijonhufvud, 1967, s. 26)

Sällskapet tvingades av ekonomiska skäl lägga ned sin verksamhet 1924. Lyckligtvis blev avbrottet kort därför att nya krafter trädde till. Redan på hösten 1926 fick den nya ordföranden, bankdirektören Gustaf Svensson, igång verksamheten och nu med en bredare basis än tidigare. En ny blandad kör bildades som snart var igång med övningar under sällskapets vicedirigent, musikedirektören Torsten Wall. I mars 1927 kunde man ge en konsert till åminnelse av Beethovens död hundra år tidigare. Den var mycket framgångsrik och tillförsäkrade åter sällskapet ett kommunalt anslag om 500 kr för nästa spelår.

Musiksällskapet som SOR-orkester från 1928

Nya ekonomiska bekymmer uppstod emellertid snart. Det som räddade sällskapet var anslutning till Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund (SOR), en organisation som bildades 1928, främst med syftet att tillförsäkra musiksällskap och orkesterföreningar i ett antal städer utanför den krets som redan hade etablerade symfoniorkestrar (Stockholm, Göteborg, Malmö, Gävle, Helsingborg och Norrköping) statliga och kommunala bidrag. SOR-förbundet hade tillkommit efter en ny utredning inom Musikaliska akademien som föreslog en mycket nedbantad plan för försörjning med orkestermusik på orter som inte nåddes av orkestrarna i ovan uppräknade städer (orkestrarna i Gävle, Helsingborg och Norrköping hade skyldighet att turnera till närliggande städer). Den nya planen gick ut på att orkesterföreningar som anslöt sig till SOR hade rätt till statligt stöd under villkoret att de ordnade minst fyra konserter med orkestermusik. Från 1940-talet utsåg Akademien en särskild inspektör som hade till uppgift att övervaka orkestrarnas programsättning.

Typiskt för SOR-orkestrarna var att de i likhet med Växjö Musiksällskap bestod av amatörer och yrkesmusiker. Statsbidraget skulle främst täcka

de ersättningar som de professionella musikerna krävde.

Från 1930 lyckades sällskapet genom anslutningen till SOR årligen erhålla både kommunalt bidrag om 500 kr och statligt bidrag om 2 500 kr och finanserna blev därmed någorlunda goda. Dirigent från och med detta spelår var Kronobergarnas nye ledare, musikedirektören Gustav Svensson. Han kom att dirigera sällskapets konserter ända fram till 1943. Orkestern blev successivt allt skickligare därför att ekonomin tillät att professionella musiker – främst från regementet – anlätades och med deras hjälp skolades också amatörerna in i spelet. 1938 hade orkestern enligt rapporten till SOR, 27 yrkesmusiker och 11 amatörer. De professionella blåsarna kom som regel från militärmusiken medan stråkarna rekryterades bland restaurangmusiker och så länge stumfilmen dominerade (fram till början av 1930-talet) också bland biografmusiker. En del verk som förekommit redan på 1910-talet återkom nu, som till exempel Glucks *Orfeus* (1930), Haydns *Skapelsen* (1932), Rossinis *Stabat mater* (1935) men man gav sig också på några för växjöpubliken nya verk som Bachs *Johannespassion* (1935) och Mendelssohns *Elias* (1936).

Konsertverksamheten under 1940-talets första år präglades av hektiska förberedelser för ett antal jubileer. 1942 firade Växjö sitt 600-årsjubileum. Då framfördes bl.a. en festkantat med ord av läroverksadjunkten Johan Spolén och musik av musikedirektör Einar Skagerberg, lärare vid Växjö folkskollärarseminarium fram till dess nedläggning 1939. Skagerbergs symfoni i d-moll hade sällskapet uppfört på 1930-talet och fler verk skulle följa under åren fram till Skagerbergs död 1969. Om denne originelle och mycket uppskattade tonsättare och lärare står det mer att läsa i mitt bidrag "Framtiden: musiker, musikälskare, musiknörd" i denna antologi (s. 39).

Redan året därpå, 1943, var det dags för nästa fest. Den 28 november detta år firade sällskapet att det var 75 år sedan man hållit sitt första offentliga framträdande. Programmet bestod huvudsakligen av svensk musik. I första avdelningen kontrasterades Franz Berwalds *Sinfonie Singulière*, ett verk tillkommet 100 år tidigare mot Lars-Erik Larssons *Pastoralsvit*, ett för denna tid mycket modernt verk. I konsertens senare del

hedrades ett antal av sällskapets egna dirigenter genom framförande av verk av dem: grundaren Knut Lönngren företrädde med körverket *Sylvias visor* (med text av Topelius), därpå följde Elof Larséns *Romans* och som avslutning Gustav Svenssons *Småland*. Jubileumskonserterna var också den sistnämndes avskedskonsert.

Gustav Svenssons efterträdare under ett år blev Gotthard Arnér, vid denna tid domkyrkoorganist i Växjö. Han dirigerade sällskapets konserter fram till dess att en ny musikledare för Kronobergarna fanns på plats. Posten tillföll Bertil Ullbrandt och när han tillträdde tjänsten 1945 återställdes den ordning som gällt sedan 1910-talet, nämligen att militärmusikernas ledare också var dirigent för Växjö Musiksällskap. Ullbrandts tid som dirigent varade i 12 år, en tid då han dessutom under några år på 1950-talet hann med att vara rektor för Växjö kommunala musikskola. Till Ullbrands initiativ i Musiksällskapet hörde att i december 1951 ordna en konsert med verk av Einar Skagerberg, då sedan länge pensionär. Recensionerna var strålande men tyvärr var konserten dåligt besökt. Publiken tycks mer ha varit inriktad på gamla klassiker. Beethovens violinkonsert kunde exempelvis höras inte mindre än tre gånger under 1950-talet.

Sällskapet levde länge under begränsningen att inte utan vidare kunna ordna konserter med en pianosolist därför att stadsteatern som användes som konsertlokal från 1910-talet inte hade någon konsertflygel. En motion hade väckts i stadsfullmäktige 1919 om att inköpa en flygel men det dröjde ända till 1953 innan fullmäktige anslög 12 000 kr till ett sådant inköp. Den 24 oktober 1954 kunde den Steinwayflygel som inköptes, höras för första gången. Efter konsertens inledande nummer – Dvoraks symfoni nr 5, *Från Nya världen* som Ullbrandt dirigerade utan partitur – trädde stadsfullmäktiges ordförande, Carl Petri, upp på podiet. Hans ord parafraserade i sällskapets minnesskrift, återges i citatet här bredvid.

En av denna tids mest uppmärksammade pianist, Käbi Laretei, invigde instrumentet med Beethovens pianokonsert nr 5. Det blev stormande bifall. Flera kända pianister följde: Tore Wiberg, Hans Leygraf, Stig Ribbing är några av de solister som dyker upp i annalerna under de närmaste åren.

Under 1950-talet hakade musiksällskapet villigt på de ur publiksynpunkt mest tacksamma jubileer som kunde uppmärksammas. 1956 firades 200-årsjubileet av Mozarts födelse med flera konserter. Följande år uppmärksammade man att det var 130 år sedan Beethoven avled. Sent på våren detta år – 1957 – tog Ullbrandt avsked av Växjö med en stor och innehållsrik konsert där orkestern briljerade med musik av Händel, Mozart, Rossini och Liszt.

Fler jubileer och minneskonserter följde med sällskapets nye dirigent, Ingvar Larsson. Åren 1957–59 uppmärksammades i tur och ordning Sibelius, Grieg och Haydn med minneskonserter. Larsson hade emellertid också en ambition att till varje konsert presentera ett verk, gärna så modernt som möjligt, som inte tidigare spelats av Växjö Musiksällskap. Under de närmaste åren fick därför växjöpubliken för första gången höra verk av Hilding Rosenberg, Max Reger, Lars-Erik Larsson och Gösta Nystroem.

I orkesterns 100-årskrönika finns också då och då uppgifter om att populärkonserter anordnats. 1950-talets stora stjärna, Sonja Stjernqvist, gjorde exempelvis ett bejublat framträdande vid en sådan konsert våren 1959 och våren 1960 sökte sig en entusiastisk publik till Nya läroverkets aula när Olav Gerthel var solist. Annars finns det från den här tiden i krönikan oroande uppgifter om att publikstödet sviktar. En sådan period inträffade hösten 1959 då publiken var mycket fåtalig vid två på varandra följande konserter. I Musiksällskapets styrelse diskuterades behovet av att få till stånd ett samordnat musikliv i staden. Hoppet sattes till att denna fråga skulle kunna tas upp av kulturekonomiska nämnden, den kommunala nämnd som vid denna tid ansvarade för kulturfrågorna i Växjö.

Någon diskussion i frågan kom dock inte till stånd här och åren som följde visade upp samma för musiksällskapet oförutsägbara mönster av välbesökta konserter varvade med sådana där publiken nästan helt uteblev. För hösten 1961 förmedlar Leijonhufvud en spännande historia om en utsåld konsert som hade kunnat sluta i mässfall. Det var hovsångaren Rolf Björling som var dragplåstret. Han förväntades komma med tåg till Växjö på konsertdagen. Leijonhufvud berättar:

Stadsfullmäktiges ordförande konsul Carl Petri tog därefter till orda och erinrade om att sällskapet under sin långa verksamhet kunna uppvisa såväl höjder som dalar och fått kämpa med dåliga lokaler, bekymmersam ekonomi och tidtals bristande publikintresse. Nu föreföll sällskapet ha nått en toppunkt, Stadsteatern hade löst lokalfrågan och på scenen stod den klenod som härmed anförtröddes åt stadens kulturekonomiska nämnd. Konsul Petri slutade sitt anförande med en önskan att den måtte glädja stadens invånare och ljuda väl. (Leijonhufvud, 1967, sid 43)

Bild av Växjö Musikskaps orkester tagen i samband med dirigenten Bertil Ullbrandts avskedskonsert våren 1957.

Dirigentens lilla energiska fru brukar vara honom behjälplig med att möta solisterna vid tåget och eskortera dem till hotellet. Alltså var fru Gullan Larsson nere vid 12-tåget, men alls ingen Björling kom. Näja, det finns ju flera transportmedel, han bilar förstås. En timme gick, och alls ingen Björling kom. Bäst att ta ett telefonsamtal till hans hem på Lidingön och höra hur dags han rest. Musikdirektören Larsson slog själv numret och fick genast svaret "Hallå, Björling!" Den häpne dirigenten kunde bara framstamma frågan "Var är du?" – "Hemma på Lidingön så klart." – "Ja, men du skall ju vara i Växjö och repetera om en timme!" Här var ingen tid till förklarande men möjligen till uppklarande av den fatala situationen. Sångaren lovade att återkomma i telefon inom en kvart, och det dröjde knappast så länge, innan en glad syndare kunde meddela att han chartrat ett flygplan, ordnat tillstånd att landa på närmaste flygfält, där någon vänligen torde möta med bil, men att han nog tyvärr kom någon halv timme senare till repetitionen. Färden från flygplatsen glöms nog inte så lätt av dem som var med, ty sällskapets kassör, Martin Åberg, höll en hastighet ungefär som i luften. Men konsertpubliken såg och hörde bara en älskvärd sångare, som var i synnerligen god form och briljerade med sin härliga tenor i romanser och operaarior. (Leijonhufvud, 1967, s. 51 f)

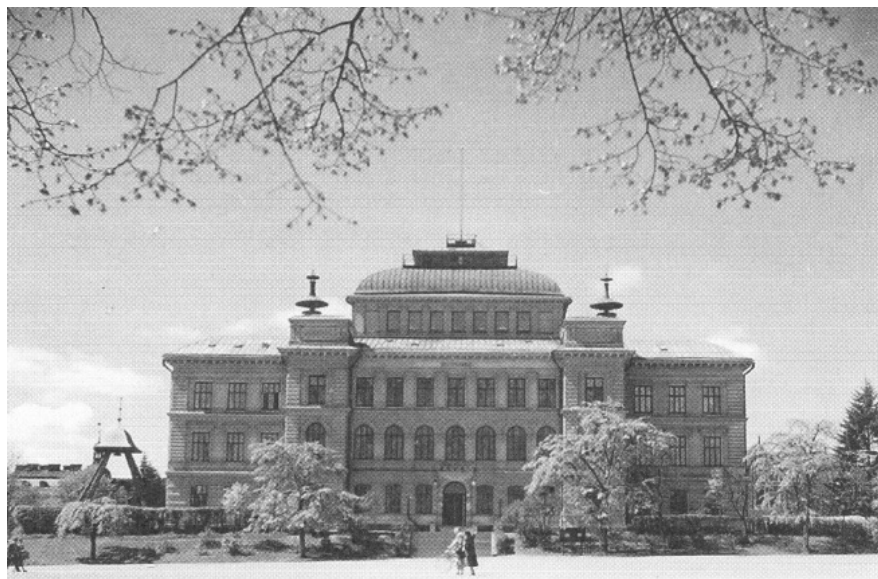
Från 1950 och framöver blir det allt vanligare att varje konsert med musikskapskapet bjuder på ett solistframträdande. Spelsäsongen 1962/63 kunde sällskapet för första gången presentera solister vars huvudsakliga musikskolning hade ägt rum i Växjö. De två unga sångarna Gun Johansson och Jan Folkesson, solister på den första höstkonserterna 1962, hade fått sin grundläggande utbildning hos Anna Carolina Edholmer på det institut som hon startade 1957 efter att hon med buller och

bång sagt upp sig som sångpedagog på Växjö kommunala musikskola. Det blev de unga sångarnas första framträdande med orkester.

En annan konsert med "inhemska" solister ägde rum våren 1965 då tre solister hämtade ur orkestrernas egna led framträdde. Efter ett par inledande stycken – Richard Strauss *Serenad för 13 blåsare* och Schuberts *Ouvertyr i italiensk stil* – följde en solistkavalkad där musiksergeant Bo Lindell först excellerade i Ditters von Dittersdorfs *Konsert i E-dur för kontrabas*. Därefter steg musiksergeanten Bruno Nilsson fram ur de bakre leden och spelade *Konsert för klarinett* av Bernhard Crusell. Orkestrens konsertmästare sedan flera år tillbaka, Evald Witthöft, rundade av med Beethovens *Romans i G-dur*. Dirigent var Växjös nye kommunale musikledare Janis Ozolins.

Det är möjligt att det var vid denna konsert som Ozolins upptäckte en annan förmåga i orkestern och började övertala honom att öva in ett av saxofonlitteraturens mästerverk. Musikern i fråga var Ingmar Nordström och det verk Ozolins "beställde" av honom var Glazunovs saxofonkonsert. Nordström berättade för mig vid ett samtal 2009 om hur han till sist hade fallit till föga och lovat att öva in konserten. Det var ett tufft uppdrag, menade han, men han var i efterhand glad att han gav sig på verket eftersom övandet hjälpte honom att behärska nya speltekniker. Konserten var utsatt till den 21 februari

1967 och skulle äga rum i Katedralskolans aula. Ett par dagar före konserten eldhärjades aulan och Ingmar Nordström trodde ett tag att arbetet han lagt ner på övandet var helt förspilt. Men det gick att i en hast ordna fram en ny lokal – Araby-skolans aula – och konserten kunde äga rum på planerad dag och tid.

Denna byggnad, uppförd 1889, inrymde Växjö läroverk fram till dess Katedralskolan stod klar 1958. Skolans aula anlätades ofta för de konserter som Växjö Musiksällskap anordnade. Byggnaden revs 1969.

Konsertlokaler i Växjö fram till slutet av 1900-talet

Incidenten med branden i Katedralskolans aula ger anledning att här komma in på den brist på goda konsertlokaler som vid denna tid gällde för Växjö. En motion om att uppföra ett konsert-hus väcktes 1965 i stadsfullmäktige av herrarna Guntsch och Dominique. Ozolins fick möjlighet att yttra sig i frågan och ger i sin dryga fem sidor långa skrivelse ställd till den kulturekonomiska nämnden målande bilder av de konsertlokaler som stod till buds i Växjö. Han skriver bl.a.

De lokaler, som f.n. användes i Växjö till konserter, Stadsteatern, skola- och kyrkolor, uppfyller inte i något fall de viktigaste kraven, som ställs på en god konsertsal: god akustik, tillräckligt stor sal och scen, tillräckliga utrymmen för medverkande och bekvämt tillträde till scenen från dessa utrymmen.

Akustiken har livsviktig betydelse för både exekutörer och åhörare. En musiker, som spelar i en sal med dålig akustik och hör sina klanglösa toner kan inte prestera sitt bästa. För åhörare verka de vackraste toner i en sådan sal som en stereoskiva spelad på en sekelskiftets grammofon utan efterklang. Den som inte hört en symfoniorkester, en musikensemble spela någon annanstans än på Växjö stadsteater, har inte upplevt, hur en orkester kan låta.

Längre fram i skrivelsen återvänder Ozolins till stadsteaterns tillkortakommanden som konsertlokal och berättar om en framstående gästande violinist som vid generalrepetitionen med musiksällskapet orkester ”brast i gråt och sade sig inte kunna genomföra kvällens konsert på grund av den dåliga akustiken”. Ozolins fortsätter: ”När man vet vilken hård konkurrens, som råder mellan solisterna, förstår man, att ingen vill låta förstöra sitt rykte genom att framträda i en sal med dålig akustik.”

Ozolins ger några korta beskrivningar av de till buds stående lokalernas lämplighet som konserttrum. Stadsteatern döms således helt ut. Förhållandena i Katedralskolans aula är något bättre men detta gäller bara för den del av orkestern som sitter på den del av podiet som skjuter ut i åhörarrummet. Detta gör att en homogen klang aldrig kan uppnås i denna lokal. Araby-skolans aula har en ”torr, efterklingsfattig akustik, helt inriktad på tal”, konstaterar han. Det var i denna lokal Ingmar Nordström hade oturen att framträda som solist med det stiliga, men komplicerade, Glazunov-verket. Gamla läroverkets aula slutligen, har god efterklang, men är i ett sådant skick att det inte går att räkna med den. Ingen av dessa fyra salar rymmer ens en fulltalig symfoniorkester ”för att inte tala om hur det blir, om det tillkommer kör eller några andra extra medverkande.” Antalet åhörarplatser är också för litet och med tanke på att orkesterkonserter är så dyrbara är det oekonomiskt att inte kunna bereda plats till alla som önskar höra en konsert. Ozolins framhåller en sådan situation 1965 då man vid en operakonsert i Katedralskolan fick avvisa en stor hop som köade för att få biljetter.

Det skulle dröja ytterligare ett femtontal år innan det på allvar började röra på sig i konsertfrågan och därefter drygt ett decennium innan Växjö första konserthus genom tiderna kunde invigas. Genom detta hus förverkligades många av de visionära tankar som Ozolins uttryckt i sin skrivelse 1966. Hans önskan omfattade en konsertsal med ca 1 000 platser och möjlighet att placera orkestern framför podiet för att därmed möjliggöra sceniska framföranden med både musik och balett. Det han såg framför sig var ett ”Musikens hus” där olika körer och musiksammanslutningar skulle få övningsutrym-

men. Detta hus skulle också förses med möjligheter att uppföra kammarmusik i en mindre, intimare sal. Huset skulle givetvis också placeras centralt i staden och man skulle i sammanhanget se till att också musikskolans utspridda lokaler koncentrerades till en byggnad i närheten av Musikens hus.

I långa stycken blev utvecklingen den som Ozolins skissade. Konserthuset är visserligen privatägt – en för svenska kommuner unik lösning där regeln annars varit att kommunen bygger och äger lokalen och sedan utifrån kulturpolitiska ställningstaganden hyr ut den till föreningar, företag eller enskilda personer. I Växjö har dock det senaste avtal som kommunen träffade 2008 med ägaren inneburit att en aktör – länsmusikorganisationen Musik i Syd – på uppdrag av Växjö kommun driver den samlade musikverksamheten i konserthuset. Mer om detta kan läsas i Margareta Kriegs inledande artikel i denna antologi.

Musiksällskapets 100-årsjubileum

Den 4 april 1967 firade Växjö Musiksällskap sitt 100-årsjubileum med en konsert i stort format på Växjö Stadsteater. Ellen Leijonhufvuds jubileumsskrift, ur vilken mycket citerats i denna artikel, låg färdig i god tid före konserten. I den finns orden till den prolog av Borghild Arnér som citerades av Erik Samuelsson direkt i anslutning

till det inledande musikstycket *Jubiloso*, komponerat av musiksällskapets dirigent, Ingvar Larsson. Borghild Arnér var sångpedagog och vid den här tiden känd genom ett stort antal barnvisor som hon tonsatt och ofta fått framförda i ett av den tidens mest populära radioprogram, *Skolradions sångstunder*. Hon var gift med Gotthard Arnér, musikdirektör på seminarierna i Växjö och sedermera domkyrkoorganist. Familjen flyttade till Stockholm i mitten av 1950-talet men hade fortfarande god kontakt med växjömusikerna. I ”Prolog vid firandet av Växjö Musiksällskaps 100-årsjubileum”, vars sista två strofer återges nedan, knyter hon an till titeln på Larssons *Jubiloso*. Eller var det kanske tvärtom – Larsson som inspirerades av Borghild Arnérs dikt?

– Musik – du gudasända gnista
som alltid, alltid människoanden tänt.
Du, som kan sjunga, klaga, gråta, brista
ut i ett jubel som vi förr ej känt.
Du som kan fylla oss med mäktig bävan
Men ock ge skimmer åt vår vardagssträvan.

Du, som på dina toners lätta vingar
oss ständigt lyfter till en högre sfär,
där Ursprungstonens eko ännu klingar,
där rytm och klanger aldrig bundna är.
Som intet annat du våra sinnen fylla.
Vi dig Musik, du gudagnista, hylla.

(Borghild Arnér citerad efter Leijonhufvud, 1967, s.7)

Växjö Musiksällskaps orkester
spelåret 1966/67. Dirigent: Ingvar
Larsson.

Jubileumskonsertens program omfattade i övrigt ett hälsningsanförande av sällskapets ordförande, socialchefen Stig Fagerström, medaljutdelning förrättad av SOR:s ordförande Gustaf Skillner samt givetvis mer musik i form av två stort anlagda verk: Franz Berwalds *Symfoni i Ess-dur* (nr 4, ”Naive”) och Gustav Svenssons kantat *Småland* för soli, kör och orkester. Svensson var sällskapets förre dirigent och deltog i jubileet genom att dirigera sitt eget verk. Kvällens solister var Anna Carolina Edholmer, Gun Johansson och Janis Ozolins.

Amatörer och yrkesmusiker i lycklig förening?

Bevarade handlingar hos Smålands musikarkiv ger för de femton år som följde på 100-årsjubileet spridda inblickar i hur Musiksällskapet sakta tynade bort. Successivt tvingas man ge avkall på de ambitioner som en gång ställdes upp och som under årens lopp förvaltats och ackumulerats till ett icke föraktligt lokalt musikaliskt kulturarv. I landet som helhet blev 1970-talet ett för kulturlivet och särskilt för musiklivet turbulent decennium. När Växjö Musiksällskap tagit sig igenom detta fanns endast spillror av det förvärvade kapitalet kvar. Av allt att döma var det krafter som Musiksällskapet inte kunde rå på eller stå emot som var den främsta orsaken till att man till sist fick svårt att upprätthålla konsertverksamheten.

Den mest värdefulla delen i Musiksällskapets ackumulerade tillgångar var det kunnande i att spela musik för stor orkester som under årens lopp byggts upp hos sällskapets medlemmar. Orkestern hade ända sedan den bildades i början av 1900-talet bestått av två kategorier: yrkesutövande musiker och musikutövande amatörer. Till den förstnämnda kategorin hörde militärmusiker, kyrkomusiker och musiklärare vid bl.a. seminarierna, gymnasiet och så småningom den kommunala musikskolan. Från och till knöts även mer avancerade musikelever och frilansande musiker till orkestern.

De musikutövande amatörerna var växjöbor och någon gång pendlare från grannkommuner – infödda eller inflyttade – som under sin skoltid börjat spela något instrument och senare i livet bestämt sig för att hålla fast vid och utveckla detta kunnande genom deltagande i musik-

ensembler av olika slag. Viktiga sådana ensembler var och är fortfarande universitetsorternas akademiska kapell som rekryterar sina medlemmar bland studenter som vill hålla uppe färdigheter som förvärvats under skoltiden i hemstaden. Blivande jurister, läkare, präster, lärare etc. har i dessa orkestrar alltsedan 1700-talet kunnat ta del av och tränga in i det klassiska musikarvet. När de sedan lämnade universitetsstaden och fick arbete i mindre städers domstolar, länsstyrelser, sjukhus, kyrkor eller läroverk var det naturligt att söka upp andra med samma intressen. Från tidigt 1800-tal ledde det i många städer till att de slöt sig samman och bildade musikaliska sällskap allt i syftet att på hemorten få möjlighet att fortsätta med en bildande fritidssysselsättning med vilken också följde värdefulla sociala kontakter. Detta var en viktig anledning till att det uppstod musikaliska sällskap i bl.a. Karlskrona, Karlstad, Örebro och Norrköping, sällskap som jag i inledningen av denna artikel framhåller som förebilder för Växjö Musiksällskap.

Det dröjde som sagt ända fram till början av 1900-talet innan Musiksällskapet började ge konserter med en egen orkester. I denna orkester ingick både yrkesmusiker och amatörer. Det har tyvärr visat sig svårt att få fram förteckningar över medlemmarna i äldre tid. Jag har därför i stället bl.a. med hjälp av gammalt bildmaterial och protokoll, PM, ansökningar om bidrag och andra arkivhandlingar försökt att göra uppskattningar av hur stor orkestern var vid olika tillfällen och hur stor andel som var yrkesmusiker respektive amatörer.

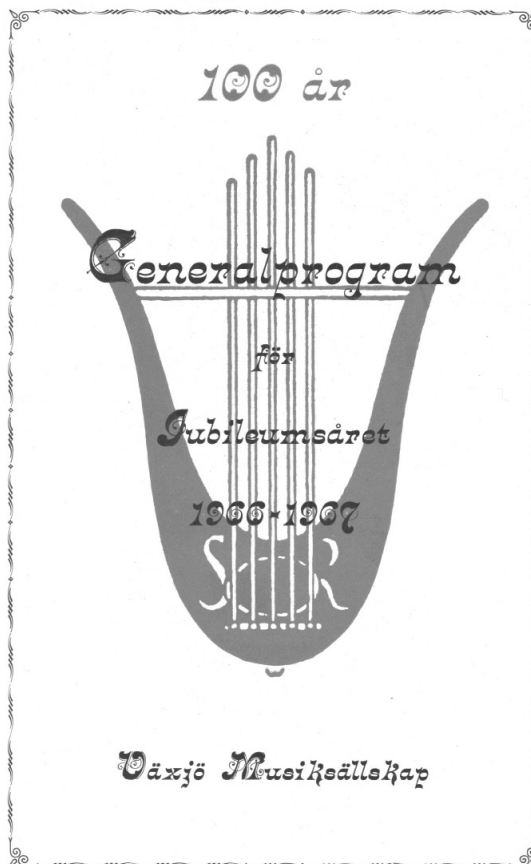
Från 1914 finns ett foto av Musiksällskapet då det medverkade vid Hushållningssällskapets 100-årsjubileum. Bilden återges på s. 230. Den finns också i Musiksällskapets jubileumsskrift tillsammans med en uppställning där alla 65 personer som förekommer på bilden är numrerade och också i de flesta fall namngivna. En noggrann räkning av alla som håller i ett instrument kombinerad med uppgifter i namnregistret visar att orkestern består av 21 musiker varav minst 5 är militärmusiker (4 musikfanjunkare samt 1 regementstrumslagare). Dirigenten Elof Larsén som var musikanförrare för Kronobergarna skall givetvis också räknas som yrkesmusiker. Bland övriga medlemmar i orkestern finns sannolikt också

fler professionella musiker (musiklärare eller kyrkomusiker) och en djärv gissning är därför att ungefär hälften av orkestern bestod av amatörer.

Drygt 20 år senare lämnar Musiksällskapet redogörelse 1938 till Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund (SOR) besked om att orkesterns medlemmar nu till större delen var yrkesmusiker. Orkestern bestod vid denna tid av sammanlagt 38 musiker varav 27 var yrkesmusiker och 11 amatörer.

En bild av Musiksällskapet tagen vid Bertil Ullbrandts avskedskonsert 1957 visar att 44 musiker totalt deltog i konserten (se bild s. 233). Sannolikt var några av dessa tillfälligt inhyrda till orkestern för detta konserttillfälle, en lösning som sällskapet ofta skulle komma att välja under de år som följde när större orkesterverk skulle framföras. I den beskrivning av konserten som ges i jubileumsskriften (från 1967) sägs också att programmet vid avskedskonserten för Ullbrandt efter de inledande verken av Händel och Mozart omfattade ”med förstärkt orkester Rossinis ouvertyr till *Barberaren i Sevilla* och Liszts *Les préludes*.” En skrivelse från de militärmusiker som medverkade i sällskapets konserter daterad 20 september 1957 är undertecknad av 16 musiker. Kombinerar uppgifterna i dessa källor går det att uppskatta att orkestern bestod av ca 40 musiker varav 16 var militärmusiker. Även ett antal andra yrkesmusiker (musiklärare och kyrkomusiker) bör ha ingått i orkestern vid denna tid liksom sannolikt – att döma av bilden – några musikelever från Växjö kommunala musikskola som Bertil Ullbrandt under en tid lett. Min bedömning är därför att knappt hälften orkesterns medlemmar vid denna tid var amatörer.

Redan tre år senare finns en mer säker uppgift om antalet musiker i orkestern i en uppställning med ”Utredningsuppgifter från olika SOR-orkestrar 1960” som finns i de handlingar som Musiksällskapet lämnat efter sig. Av denna framgår det att orkestern nu hade 33 medlemmar och att 20 av dessa var yrkesmusiker. Från hösten 1963 finns åter en skrivelse från orkesterns militärmusiker bevarad. Den är undertecknad av 18 musiker (och rör ekonomiska frågor som jag återkommer till längre fram). Generalprogrammet för säsongen 1963/64 informerar vidare om att orkestern nu totalt har 36 medlemmar och att

Generalprogram för jubileumsåret 1966/67. Sällskapets logotype i denna utformning användes vid den här tiden på alla programhäften. Längst ner på logons lyra urskiljs bokstäverna SOR. Sällskapet anslöt sig från 1928 till SOR (Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund) och logon bör ha kommit till någon gång efter denna anslutning.

flera lärare från den kommunala musikskolan nu spelar i orkestern. Amatörerna i orkestern utgör således vid denna tid en klar minoritet.

Från slutet av 1970-talet finns en uppgift om att 70% av orkesterns medlemmar var yrkesmusiker. Den återges i SOR-skriften *Mål, Medel, Musik* som utgavs till organisationens 50-årsjubileum 1978. Det är Musiksällskapets skattmästare Tage Rogerstam, som står för uppgifterna. Hans text citeras i marginalen här bredvid.

Sammanfattningsvis gäller således att orkesterns numerär under 1900-talets lopp långsamt ökade från drygt 20 till strax över 50. Amatörerna var hela tiden en minoritet. Vid några tillfällen utgjorde de nästan hälften av musikerna i orkestern men oftast var de färre. Mot slutet av sällskapets tillvaro hade andelen krympt till ca 30%.

De ekonomiska villkoren för deltagande i orkestern var olika för de två huvudkategorierna yrkesmusiker respektive amatörer. För den förra kategorin har de också under den tid som här behandlas varit utformade mycket olika under olika perioder. Det skulle föra för långt att här i detalj redovisa dessa skilda villkor och därför nöjer jag mig med att endast antyda utvecklingen.

Vår orkester omsluter idag ett 60-tal musiker varav 45–50 vid varje konsert. Ca 70% är yrkesmusiker, regionmusiker eller lärare. Vi ger årligen 4 konserter i Katedralskolans aula i Växjö med en genomsnittlig publik av 400 personer. Handikappade och musikstuderande bereds fritt inträde till konserterna. (Rogerstam, 1978 s. 110)

Vår begäran [60 kr per konsert] sammanfaller med vad, som är gängse praxis vid andra militär-musikkårer och avses gälla fr.o.m. höstsäsongen 1963 och t.v. Då vi ej betrakta vår medverkan som hobbyverksamhet, anser vi vårt krav fullt berättigat. (Skrivelse 12/10 1963 till Växjö Musiksällskap.)

Den ursprungliga idén i SOR-orkestrarna var att yrkesmusiker och amatörer deltog på någorlunda lika villkor i arbetet med att repetera in musik för en konsert. Det förväntades att de professionella musikerna skulle se sin medverkan som en pedagogisk insats och att de därför skulle vara beredda att delta i samtliga repetitioner. Men det fanns också en insikt om att de hade rätt till ekonomisk ersättning för den tid de lade ner på repetitioner och konserter. I Växjö tycks ersättning för dessa insatser tidvis ha kunnat ske genom att medverkan i Musiksällskapets verksamhet skedde inom ramen för tjänsten som militärmusiker eller lärare på den kommunala musikskolan. Sådana lösningar underlättades om dirigenten hämtades från dessa verksamheter. Så länge dirigentskapet sköttes av Kronobergarnas anförare, vilket i stort sett oavbrutet gällde fram till 1967, var också militärmusikernas deltagande förhållandevis okomplicerat. Insatsen gjordes inom tjänsten och den extra ersättning som utgick tycks ha betraktats som en slags övertidsersättning. En formulering återgiven här bredvid som utgör ett citat ur en skrivelse till Växjö Musiksällskap hösten 1963 undertecknad av 18 militärmusiker tyder på att det var så man såg på sin insats.

Vad gäller musikskolans lärare tycks deras medverkan i orkesterarbetet också från 1950-talet och framöver, oftast ha skett inom tjänsten. Andra professionella musiker som inte tillhörde militärmusikkåren eller musikskolan kunde kräva högre ersättningar, nivån på denna ersättning i förhållande till vad övriga i orkestern erhöll tycks ha varierat betydligt över tiden.

I många SOR-orkestrar, så också i Växjö Musiksällskap, blev ett sätt att hålla nere kostnaderna för verksamheten att tillåta att yrkesmusikerna endast deltog i ett begränsat antal repetitioner inför en konsert. Under 1970-talet blev detta i Växjö en regel som tånjdes till en extrem gräns – yrkesmusikerna ställde endast upp för repetition samma dag – söndagar som regel – som konserten ägde rum. Det bäddade för konflikter. Den viktigaste grundprincipen för SOR-orkesterverksamheten – amatörer som utvecklades i samspel med professionella musiker – var därmed kommen till vägs ände.

Mål – medel – musik. Striderna som sänkte sällskapet

Växjö Musiksällskap hade givetvis som mottagare av offentliga medel varit underkastade tvånget att upprätta stadgar för verksamheten. Av bevarade handlingar att döma var det stadgar senast ändrade 1956 som styrde arbetet i föreningen ända fram till dess verksamheten lades ner i början av 1980-talet. Den första paragrafen i stadgarna, försedd med rubriken ”Uppgift” lyder:

§1. Växjö Musiksällskap har till uppgift att samla för musik intresserade personer i staden och dess omnejd till inövande och framförande av musikverk i syfte att därigenom odla och inom samhället vidmakthålla intresset för instrumental- och vokalmusik.

Målen så som de uttrycks i denna paragraf är ganska modesta. Man vill samla musikintresserade personer i Växjö med omnejd för att öva in och framföra musikverk. Syftet är att odla och vidmakthålla intresse för instrumental- och vokalmusik. Formuleringen är helt fri från värderingar om vad för slags musik som skall framföras. Det är egentligen fritt fram för all slags musik från den mest moderna och komplexa till den lättaste och mest populära.

Praktiken – synbar i bevarade programblad och årsredovisningar – visar att restriktioner kring vad som gick an att framföra ändå fanns. Orkestern byggde i första hand upp ett kunnande i att spela orkestermusik ur den klassiska repertoaren samt att ackompanjera körverk och brottstycken ur operor ur samma tradition. Eftersom Musiksällskapet erhöll statligt stöd som SOR-orkester var den ända fram till 1970 underkastad den inspektionsverksamhet som Musikaliska akademien som tillsynsorganisation skulle ombesörja. Akademiens inblandning innebar att de uttalade sig om vilken repertoar som var lämplig för de fyra obligatoriska konserterna. När konserter med mer populärt innehåll ges sker detta som regel i form av en femte konsert under spelsäsongen. Det var helt ekonomin som avgjorde om denna populära konsert kunde ges. En blick tillbaka från 1950-talet och framåt visar att sällskapet under åren 1958–1968 lyckade genomföra fem konserter per spelsång varav en innehöll populär musik i form av sångnummer ur välkända operor, operetter och musikaler samt

korta instrumentalstycken inom genren ”klassiska pärlor”. Säsongen 1968/69 var däremot ekonomin så usel att endast 4 konserter kunde ges och detta antal klarades enbart därför att en ungdomsorkester från Bukarest tillsammans med elever från Växjö musikskola svarade för en av konserterna samt att Studentorkestern i Lund engagerades för en konsert.

Med Janis Ozolins inträde som dirigent 1967 sker en förändring av Musiksällskapets repertoar. Generellt kan sägas att hans musikaliska ambitioner ledde till att man tog sig an allt mer krävande verk ur den klassiska orkesterrepertoaren. Under hans första år och fram till 1970 var Kungl. Musikaliska akademien fortfarande tillsynsmyndighet, en skyldighet som tog slut i och med att akademien från detta år upphörde att vara en statlig myndighet. Detta i kombination med att ekonomin var ansträngd kan ha medverkat till att kursändringen slår igenom först under 1970-talet. En tredje viktig faktor är den stora förändring i alla SOR-orkestrars verksamhet som inträffade i och med att den svenska militärmusikorganisationen upphörde 1971 och ersattes med en ny organisation – Regionmusiken.

Tyvärr har det visat sig vara mycket svårt att få ett tydligt grepp om hur Växjö Musiksällskap påverkades av att Kronobergarna upphörde som musikkår den siste juni 1971 och musikerna i stället anställdes i Norra Götalands Musikregion. Svårigheten beror på att bevarade handlingar från Växjö Musiksällskap är ofullständiga och oordnade. Detta gäller i synnerhet för sällskapets sista 10 år.

Det råder ingen tvekan om att Kronobergarna utgjorde kärnan i Musiksällskapets orkester från ca 1900 till 1970. Orkesterdeltagandet sågs ingalunda enbart som en plikt. Det kunde tvärtom uppfattas som mycket stimulerande:

Arbetet i en SOR-orkster – även om stämbesättningen många gånger var ofullständig – blev en stimulerande omväxling till militärkårsmusicerandet och uppfattades icke sällan som den viktigaste musikaliska uppgiften [...] Först och främst var det blåsarstämmorna som militärmusikerna svarade för, men i större utsträckning än man idag tror hämtades även stråkmusiker från militärmusiken. (J. Granmar, SOR – militärmusiken – regionmusiken, i Persson, 1978, s. 32. Granmar hänvisar i sin tur till Strand, *Militärmusikern i svenskt musikkliv* från 1972)

När Regionmusiken ersatte militärmusikorganisationen 1971 bröts det nära samarbetet med Växjö Musiksällskap. Exakt hur detta gick till har inte gått att reda ut. Det finns få handlingar bevarade från dessa år och de som bevarats – främst verksamhetsberättelser – ger knappast några detaljer om vilka som medverkade i konserterna. Av ett PM från 1972 framgår dock att yrkesmusikerna ”medverkat till större delen ideellt eller med symbolisk ersättning”, något som inte kan fortsätta. Av samma dokument framgår vilka ersättningar som sällskapet nu vill ge dels till 5 lärare vid musikskolan (Adam Telcs, Lars Jöneteg, Sara-Britta Lindström, Märta Frick samt till en ej namngiven lärare på en vakant tjänst), dels till ett antal andra yrkesmusiker. De senare omfattar: 16 regionmusiker, 6 övriga yrkesmusiker (sannolikt från Växjö) samt 8 yrkesmusiker från annan ort. Uppställningen tar också upp ersättning till 5 amatörer och 4 musikelever. Sammanlagt nämns således i denna PM att orkestern beräknas omfatta 44 musiker varav 35 är professionella musiker.

I den nuvarande länsmusikorganisationen Musik i Syd finns Thomas Liljeholm och Rolf Wimbhed som tillhörde Regionmusikens Växjöavdelning redan på 1970-talet. De deltog i de konserter som Ozolins anordnade med Musiksällskapets orkester, men hyrdes då in på samma villkor som gällde för andra yrkesmusiker. Deras minnesbild är att antalet yrkesmusiker hela tiden ökade medan amatörerna droppade av. Yrkesmusikerna hämtades efterhand allt oftare från professionella symfoniorkestrar, främst de som fanns i Malmö och Helsingborg. En orsak till att dessa musiker

Styrelsen för Växjö Musiksällskap 1967. Sittande fr. vänster: T. Rogerstam, skattmästare, Å. Lindahl, sekreterare, S. Fagerström, ordförande, A. Nilsson, vice ordförande, S.-B. Lindström. Stående fr. vänster: N. Andersson, B. Johansson, I. Larsson, dirigent, B. Rask, V. Allvin, pressombudsman, O. Sandahl, P. Bunn, J. Ozolins.

kom att ersätta regionmusikerna var att något som liknade en konkurrenssituation snart uppstod mellan Regionmusiken och de amatörbase-
rade SOR-orkestrarna och detta drabbade också Växjö. Denna konflikt hade att göra med den strävan att bygga upp egna ensembler för det ”civila” musikuppdrag som Regionmusiken tilldelats. I Växjö kom dessa ambitioner på sikt att innebära att man under 1970-talet la grunden till en stråkensemble som från 1979 började kalla sig Musica Vitae.

Som jag redan nämnt kunde det under 1970-talets sista år ofta gå till så att amatörerna i Växjö Musiksällskap endast fick spela ihop med yrkesmusikerna vid en enda repetition som ägde rum samma dag som konserten genomfördes. När de då upptäckte att den övning inte förslog som de lagt ner mycket tid på hemma och under de ordinarie veckorepetitionerna blev besvikelsen stor. För några amatörer blev lösningen att de på konserten tog sig igenom de svåraste passagera på låtsas. Andra lämnade helt sonika sällskapet, besvikna och ledsna.

Ozolins stora ambitioner att höja kvaliteten både vad gäller den musik som framfördes vid sällskapets konserter och själva framförandet av denna musik fick till en början gott gehör både i kulturnämnden och i kommunstyrelsen. 1973 fattades beslut om att inrätta en tjänst hos kulturnämnden för en befattningshavare ”med uppgift att verkställa kommunala insatser inom den externa musikverksamheten i Växjö”. Tjänsten var skräddarsydd för Janis Ozolins och innebar att han befriades från alla uppgifter som hängde samman med den kommunala musikskolan. För dessa uppgifter inrättades istället en ny befattning underställd skolstyrelsen. Till denna rekryterades Cedron Strand. Hans tid som rektor för musikskolan och sedermera Kulturskolans finns beskriven i min text om Växjö som musikutbildningsstad (s. 39 ff.). För Ozolins upprättades en ny arbetsbeskrivning. Han fick genom denna ett övergripande ansvar att se till att ”de kommunala insatserna inom den externa musikverksamheten i Växjö förverkligas på ett sådant sätt att musikutbudet avväges med hänsyn till olika samhällsgruppers och generationers intressen och behov.” Han blev också konstnärlig ledare och detta innebar bl.a. att ”välja program med hänsyn till

publik, medverkande och lokaler, att tillhandagå kommunens understödda körer och orkestrar med rådgivning i konstnärliga frågor, instudera och repetera verk som skall framföras”. De sista punkterna i arbetsbeskrivningen omfattade rätt att förbereda och instudera verk för egna framträdanden som dirigent, instrumentalist och konsertsångare, samt att vara administrativ ledare för verksamheten.

Med det ökade förtroendet för Ozolins förmåga att leda kommunens musikliv följde också ökade resurser för Växjö Musiksällsaps verksamhet. För säsongen 1969/70 fick sällskapet 22 000 kr. i kommunalt stöd. 1977/78 hade detta anslag ökat till 94 000 kr. och tre år senare var det uppe i beloppet 115 000 kr. För sällskapets sista säsong 1981/81 skedde en drastisk minskning, endast 75 000 kr. beviljades av de 140 000 begärda.

Om man ser till de konserter som Ozolins genomförde med hjälp av dessa anslag går det inte att säga annat än att växjöborna ”fick valuta för pengarna”. Antalet konserter per säsong under 1970-talet var konstant fyra. Under de fyra första säsongerna bestod en av dessa av en operaföreställning som genomfördes i samarbete med Rikskonserter och Växjö musikskola. Sylvia Mang-Borenberg stod för instuderingen och registöd hämtades bl.a. från Kungl. Operan och Malmö stadsteater. Första året med opera, säsongen 1970/71 var det *Martha* av Flotow som uppfördes. Året därpå blev det Mozarts *Enleveringen ur seraljen* som sattes upp följd av Humperdincks *Hans och Greta* säsongen 1972/73. Sviten avslutades följande år med den komiska operan *Fra Diavolo* av Auber. För den sistnämnda engagerades för första gången en artist utifrån, nämligen operasångaren Christer Solén från Stockholm. I övrigt genomfördes uppsättningar med förlitande på de sångare som Sylvia Mang-Borenberg fostrade fram på musikskolan och i den ”operastudio” som hon skapade.

För övrig konsertverksamhet med Växjö Musiksällskap blev det regel att åtminstone en mycket känd solist anlätades för någon av säsongens konserter. Under 1970-talet fick Växjöpubliken bl.a. höra Käbi Laretei i Beethovens 5:e pianokonsert (nov 1970), Hans Leygraf i Mozarts pianokonsert i d-moll (feb 1972), Gösta Winbergh i ett program fyllt av operaörhängen (sep 1974), Arve Tellefsen i Brahms violinkonsert (mars 1975), Håkan Hagegård i en ny operaörhängekonsert (okt 1975), Birgit Finnilä i ett program med nordisk vokalmusik (bl.a. Nystroem och Sibelius, okt 1978) och Putte Wickman i Crusells klarinettkonsert (april 1979).

Programmen i övrigt innehöll oftast musik som erbjöd tillräcklig utmaning och musikalisk halt för att tillgodose de professionella musikernas smak men som sannolikt upplevdes som oöverstigit krävande av amatörerna. De största problemen fanns alltid i stråkstämmorna. Cedron Strand som 1980 tog sig an de amatörer i Växjö Musiksällskap som gav upp och startade en egen orkester – Växjö Orkesterförening som strax skall beskrivas – berättar att han lyssnade några gånger på Musiksällskapets konserter och då förstod att det som sattes upp var svårt för amatörerna. ”Det var bl.a. Beethovens symfonier och konserter av Mozart och då ska fiolerna spela smått, smått, smått, det klarade de inte. För att kunna sitta med i svåra passager spelade de ibland luftstråk en halv centimeter ovanför fiolen.”

Under senare delen av 1970-talet tillkom oförutsedda kostnader för SOR-orkestrarna som framstår som kraftigt bidragande till att Växjö Musiksällskap kollapsade. Två beslut fattade högt över Växjös horisont blev avgörande. Det ena var indragningen av det statliga stödet till medlemsorkestrar i SOR hösten 1975. Det innebar att Musiksällskapets lilla men stadiga bidrag om ca 3 000 kr årligen som hade utgått allt sedan 1930-talet, upphörde för en period. Bidraget återkom visserligen senare i slutet av 1970-talet men då var det för sent. Den andra ekonomiska smällen var svårare att hantera. Ozolins programpolitik fick som konsekvens att andelen professionella musiker ökade i orkestern. Från 1976 gällde en ny lag som ålade ideella organisationer att betala arbetsgivaravgifter för anställda och uppdrags-tagare. I april 1977 var musiksällskapet tvungna

att be om ett tilläggsanslag om 19 000 kr. som skulle kompensera för ökade utgifter för bl.a. arbetsgivaravgiften under verksamhetsåret 1976/77. Vad som sker på det ekonomiska planet under de följande två åren har varit svårt att reda upp med hjälp av de handlingar som arkiverats för sällskapet. Från augusti 1980 föreligger dock en kopia av ett brev som sällskapets skattmästare Tage Rogerstam skickat till direktören Einar Persson i SOR. Av brevet framgår att Växjö Musiksällskap fått 90 000 kr. i kommunala medel för kalenderåret 1980. 35% av detta belopp – 31 400 kr. – är man med en gång tvungen att betala in för debiterade arbetsgivaravgifter för tidigare år. Det framgår också att sällskapet förgäves fört förhandlingar med Regionmusiken om att få göra samproduktioner med dem. Musikerna i Regionmusiken hade emellertid röstat ner samproduktioner. Slutklämmen i brevet andas uppgivenhet. Här ges en kommentar till det förslag till Stadgar som SOR skickat ut. Musiksällskapets egna stadgar, som bifogas brevet, är gamla och i behov av omarbetning. ”Om orkestern kommer att fortbestå, blir detta en ny uppgift för styrelsen”, avslutar Rogerstam.

När så småningom Växjö Musiksällskaps verksamhetsberättelse för spelåret 1980/81 under-tecknas i maj 1981 visar det sig att sällskapet endast klarat av att ordna en enda konsert. Denna bestod av ett gästspel med Helsingborgs Symfoniorkester i Teleborgshallen i november 1980. Den 26 maj 1981 sammanträder styrelsen för Växjö Musiksällskap. Flera styrelsemedlemmar aviserar att de inte vill bli omvalda vid det årsmöte som skall hållas inom kort. I § 7 antecknas kortfattat: Janis Ozolins är besluten att på grund av bristande hälsa och ev. delpension avgå som dirigent för Växjö Musiksällskap.” Vid årsmötet den första juni är bekräftas detta beslut. Valet av dirigent skjuts dock på framtiden. Ordföranden Stig Fagerström får i uppdrag att underhandla med regionkapellmästaren Robert Sjölin om att överta dirigentskapet.

I mitten av juli 1981 skriver Tage Rogerstam åter ett brev till SORs huvudkontor i Stockholm. Det framgår att sällskapet fått 75 000 kr. i ytterligare anslag (utöver tidigare erhållna 40 000 kr.) från kommunen under förutsättning att minst 3 konserter hålls under året. ”Detta är en utopisk

(läs omdömeslös) begäran av politikerna då enbart arbetsgivaravgifterna går till 20 000 kr” skriver Rogerstam. Han försätter: ”Dirigenten, Janis Ozolins är sjuk och har avgått vid årsmötet [...]. Robert Sjölin är tillfrågad om övertagande av dirigentskapet – men har avböjt! Styrelsen arbetar vidare med detta bekymmer.” Ett annat dokument, daterat i juni 1981 och ställt till kultur-nämnden redogör för de tröstlösa diskussioner som sällskapet fört med Regionmusiken om samproduktioner. Det framgår tydligt av detta att Regionmusikens krav inför sådana samproduktioner inte var förenliga med styrelsens önskan att ta till vara de resurser i form av amatörmusiker som ännu fanns kvar som medlemmar i sällskapet.

På årets sista dag 1981 undertecknar Tage Rogerstam en ”Redogörelse för verksamhet under kalenderåret 1981”. Två konserter har hållits i sällskapets regi under året. Den första utgjordes av en solistkonsert med gitarristen Diego Blanco (sep 1981). Den andra var en solistkonsert med violinisten Anton Kontra i samproduktion med Regionmusiken. Publiktillströmningen var knappast imponerande med 254 respektive 126 betalande åhörare och biljettintäkterna begränsades därför till 10 750 kr. Lokalhyra, gager till musiker och solister, nothyror, annonsering m.m. samt arbetsgivaravgifter uppgick sammanlagt till knappt 50 000 kr. Bland övriga utgifter för året finns hyra för Teleborgshallen (5 000 kr.) avseende en konsert 1980, arvode till skattmästaren (3 000 kr.) samt debiterade och förväntade arbetsgivaravgifter om sammanlagt drygt 10 000 kr. När allt detta avräknats återstår av de 75 000 kr. som sällskapet erhållit i bidrag för 1981 knappt 17 000 kr.

Detta är det sista dokumentet från Växjö Musiksällskap som bevarats. Den kassabehållning som redovisades skulle så småningom komma att överföras till det nya orkestersällskap som sakta växt till sig under Musiksällskapets sista år.

Den som får sista ordet är dock Janis Ozolins. Den 2 februari 1983 skriver han till Einar Persson, SOR:s direktör:

Broder!

Med beklagande får jag meddela, att med Växjö Musiksällskap händer ingenting. Jag har skickat handlingarna till ordföranden, och jag själv lämnar tjänsten i Växjö i vår och kommer att befinna mig mest utomlands.

Jag önskar Sverige Orkesterförningars Riksförbund framgång i det fortsatta arbetet.

VÄXJÖ ORKESTERFÖRENING 1980 – NUTID

Amatörernas uppror

I en intervju med Cedron Strand i juni 2009 berättade han om hur tankar på en ny orkesterförening växte fram under senare delen av 1970-talet. Strand hade varit och lyssnat på några av Växjö Musiksällskaps konserter och blev, som jag beskrivit ovan, bekymrad över att orkestern spelade musik som var för komplicerad för amatörerna i orkestern. ”Jag lyssnade på ett par konserter. Sedan förstod jag och fick några telefonsamtal från växjöbor som frågade: ’Kan du inte starta någonting som vi kan vara med i?’ Dom kände att det var för svårt [i Musiksällskapet]”.

Några av yrkesmusikerna i orkestern hade också reagerat på att amatörerna inte hängde med i de verk som sattes upp. I Växjö Musiksällskaps handlingar är detta dokumenterat i form av det uttåg ur styrelsen som Thomas Liljeholm och Lars Falegård gjorde i maj 1979. ”Härmed begär undertecknade utträde ur Växjö Musiksällskaps styrelse samt andra eventuella förtroendeuppdrag inom föreningen”, lyder det kortfattade brevet ställt till Växjö Musiksällskap. I ett samtal med Thomas Liljeholm i oktober 2009 berättar han att han och musikläraren Lars Falegård i likhet med Cedron Strand var upprörda över behandlingen av orkesterns amatörer. När en ny orkesterförening drygt ett år senare bildades blev han en av de ivrigaste tillskyndarna.

På hösten 2000 firade Växjö Orkesterförening sitt 20-årsjubileum. Strand har låtit mig ta del av minnesanteckningar från det tal han höll vid jubileumsmiddagen på Växjö Stadshotell. Han inledde sitt tal med att berätta att tanken om en orkesterförening egentligen var ett par år gammal när starten skedde i september 1980. Han beskriver:

Den 8 september 1980 inbjöd jag till en träff med spelsugna amatörer där vi skulle diskutera om det fanns intresse och möjligheter att starta upp en ny orkester. Det kom 16 musikanter till träffen och vi bestämde att vi skulle börja så smått. En interimsstyrelse med Jan Porkorny som ordförande valdes.

Det som kanske inte många känner till är det ”**mullvadsarbete**” som jag gjorde i politiker- och tjänstemannakorridorer. Jag ville på något sätt få en ny **orkester knuten till musikskolan** och på så sätt förankra och stabilisera allt det

som måste finnas förutom spelandet, inte minst **tillgången till Kristineberg**.

I citatet är de fetstilta orden återgivna så som de står i Strands manuskript. I talet fortsätter han med att förklara hur viktig tillgången till orkestersalen i Musikskolans och Regionmusikens gemensamma lokaler i det gamla bryggeriet på Kristineberg var. Orkestersalen som hade inrymts där var helt ny vid denna tid och många hade uppvakttat Robert Sjölin på Regionmusiken om att få använda lokalen för repetitioner. Det var emellertid musikskolan och Regionmusiken som hade ensamrätt på denna lokal. Genom att koppla den nya orkesterföreningen starkare till musikskolan lyckades Strand också komma åt en fullvärdig repetitionslokal. Kopplingen gick via ett beslut i skolstyrelsen som gav musikskolan en liten kvot vuxenundervisning på musikskolan. Denna undervisning hade syftet att ge möjlighet för vuxna som hållit upp med sitt spelande en tid men ville färskas upp sina kunskaper för att sedan kunna vara med i t.ex. Orkesterföreningen. Kvoten gav också möjlighet för en del lärare att aktivt delta som undervisande musiker i orkestern.

Strands minnesanteckningar innehåller också namnen på några av de musiker som var med redan vid starten 1980: Sven-Åke Broman, violin; Nisse Andersson och Jan Porkorny, viola; Allan Rodgers, cello; Peter Nilsson, fagott; Arne Björkner, kontrabas; Stefan Edman, klarinett; Bengt Löfkvist, trumpet är några av de namn som nämns. Strand höll själv i taktpinnen vid de första repetitionerna men sedan tog Thomas Liljeholm stödd av Lars Jöneteg hand om dirigentskapet. Premiärkonserterna ägde rum våren 1981.

Thomas Liljeholm minns tydligt sina insatser för Växjö Orkesterförening under de första åren. Han insåg att amatörmusikerna mätte bäst av att spela musik som de klarade av. Mottot för Liljeholm blev ”Alla skall kunna spela allt” och med detta för ögonen började han arrangera om orkestermusik – symfonier, konserter, uvertyrer etc. – så att den skulle passa för musikerna i Växjö Orkesterförening. Det är oftast tuffast för stråkarna, berättar han, blåsarna klarar som regel lättare sina stämmor. Bland verk som han på det här sättet arrangerade om minns han särskilt partier ur Mendelssohns scenmusik för *En Midsommarnattsdröm*.

Thomas Liljeholm berättar också att när det blev känt att orkestern hade bildats och att den satsade på en förenklad repertoar strömmade musikerna snabbt till och snart var man uppe i ett 50-tal som ville vara med. Så småningom fick orkestern en ordnad ekonomi. Som nämnts överfördes den lilla kassabehållning som fanns kvar i Växjö Musiksällskap till Orkesterföreningen. Föreningen fick också relativt tidigt ekonomiskt stöd från Växjö kommun utöver det stöd som lärarinsatserna från musikskolan utgjorde.

Från Växjö Orkesterförenings tidigaste år kan fyllas på med minnen som Strand förmedlade vid jubileet 2000. Han uppmanade då middagsgästerna att komma ihåg ”det idoga arbete som vi gjorde i samband med konserthusfrågan – namninsamlingen för ett konserthus i Växjö. 6 189 namn för ett konserthus fick vi ihop.”

Växjö Stads Symfoniorkester

När Växjö Orkesterförening numera framträder som orkester kallar man sig

. Namnet kom till när Kent-Inge Henrixon var ordförande åren 1988–94. Han tyckte att orkestern då började få en sådan snits på sitt spel att den gott kunde kalla sig en symfoniorkester. Henrixon drev också under sin ordförandetid igenom att det kommunala anslaget till orkestern ökade från ca 20 000 kr. till 100 000 kr. Detta belopp har idag 2009 ökat till 130 000 kr. per år. Numera får orkestern också statligt bidrag via Sveriges Orkesterförbund, den organisation som ersatt SOR (Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund).

Ordförande för orkestern är sedan 2006 Ingrid Stålne. Hon är sedan ett antal år tillbaka rektor för Växjö Kulturskola och har därmed möjlighet att förverkliga det nära samarbete mellan skolan och orkesterföreningen som Strand tidigt värnade om. Stålne har skriftligen lämnat en fyllig redogörelse för orkesterns verksamhet som svar på frågor jag ställt. Det är främst denna som bildar underlag för den beskrivning av verksamheten i föreningen som här följer.

Orkesterföreningen har idag 50 medlemmar. 9 av dessa är lärare på Kulturskolan och deltar i arbetet inom ramen för sina tjänster. 15–20 elever från skolan spelar också i orkestern. Ekonomin

När man får med sig amatörerna, när de känner att de klarar sin stämma, då kan det ibland låta mycket bra om en amatörorkester. Mycket, mycket bättre än när de sitter där skräckslagna och försöker ta sig igenom musiken. (T. Liljeholm, samtal okt 2009)

Växjö Stads Symfoniorkester tillsammans med Växjö Ungdomssymfoniker (en orkester knuten till Växjö kommuns kulturskola) vid en konsert 9/3 2006. Dirigent: Jonas Stenlund. Foto: Lars Göran Rydqvist

tillåter att professionella musiker hyrs in. Detta sker alltid vad gäller valthorn, men beroende på konsertens innehåll hyrs också ofta andra instrument in. Träblås och slagverk finns det alltid musiker till i orkestern, däremot behöver man ofta komplettera med brassinstrument. Cellostämman måste nästan alltid också kompletteras.

Amatörmusikerna företräder en lång rad yrken som läkare, administratörer (från Ikea), revisorer, ekonomer. Flera studenter från Växjö universitet ingår också liksom ett antal pensionärer. På vissa konserter sluter elever från S:t Sigfrids folkhögskola upp.

Föreningen har klarat att ge fem konserter per år under en följd av år. En höjdpunkt är årets nyårskonsert vilken som regel ger två fullsatta salonger i konserthuset. I mars ges en konsert i samarbete med Kulturskolans ungdomssymfoniker och sedan två år tillbaka sker denna konsert även i samarbete med Musikhögskolans i Stockholm dirigentlinje. Sista helgen i maj ges en "Picnic-konsert" i museiparken i samband med Växjö kommuns evenemang Vårstad. På hösten ges vidare en symfonikonsert och en konsert i samarbete med domkyrkomusiken. 2009 innebar det senare samarbetet ett framförande av Brahms *Ein deutsches Requiem* tillsammans med Kalmar Orkesterförening.

Genom åren har en lång rad dirigenter lett orkestern och Stålne poängterar att man gärna arbetar med olika dirigenter för att stimulera or-

kesterns utveckling. Dirigentnamn som räknas upp är bl.a. Mats Sindén, Micael Bartosch, Wieska Szymczynska, Glenn Mossop, Ola Karlsson, Conny Arvidsson, Magnus Vasenius, David Newkumet och Jonas Nydesjö.

Orkesterns väg mot att återta den roll i Växjö musikliv som Växjö Musiksällskap hade under sin storhetstid höll på att ta tvärt slut 2004 då kommunen av besparingsskäl slopade möjligheten för Kulturskolan att låta ett antal lärare delta i orkesterarbetet. Styrelsemedlemmen Carina Sunesson slog larm i en insändare i *Smålandsposten*:

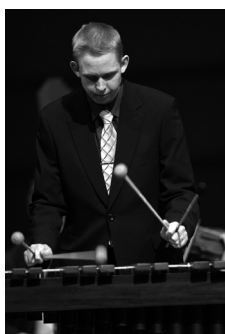
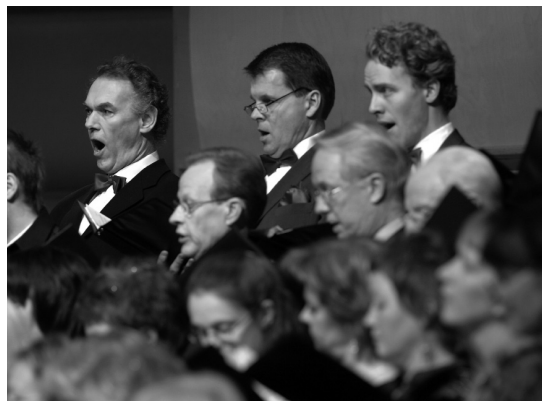
Växjö Stads symfoniorkester, Växjö Orkesterförening håller på att gå under. Så illa kommer det att bli när inte längre musiklärarna kan vara med i orkestern som en del av sin tjänst på Kulturskolan.

Det innebär att orkestern har tappat yrkesmusiker och mentorer för de övriga amatörmusikerna. Det är just genom musiklärarnas deltagande som repetitionerna och konserterna genom åren har kunnat bibehålla sin höga klass. [...] sedan lärarna slutade i juli 2004, består stommen i Växjö Stads symfoniorkester endast av 14 personer. Resterande del av orkestern får hyras in för varje produktion. Den konstnärliga nivån har sjunkit och genomförandet av konserter har det senaste året blivit allt svårare. Vem känner ansvar för musikstaden Växjö? Vad vore expansiva Växjö utan symfoniorkester? (Carina Sunesson i *Smålandsposten* 2005-09-29)

Lyckligtvis tycks det ha funnits tillräcklig ansvars-känsla hos stadens anslagsgivande organ och Kulturskolan återfick möjligheten för lärare att spela i orkestern på tjänstetid.

Ingrid Stålne kommer i sin redogörelse över orkesterns verksamhet under senare år också in på den repertoar som orkestern numera omhuldar. "Idag spelar vi lika mycket populärmusik som symfoniskt. Detta har varit en efterfrågan från publiken och på så sätt har vi vunnit nya själar", skriver hon. Programmen från de senaste årens konserter ger prov på denna kursändring. Nyårskonserten 2009 innehöll bl.a. musik av Leroy Anderson men också lättam musik av Johann Strauss, Lumbye, Bizet och Lars-Erik Larsson. Början av Smålandspostens bevakning av denna konsert återges här bredvid.

Andra program har varit mer traditionella. I september 2006 innehöll "symfonikonserten" musik av Rossini (uvertyren till *Barberaren i Sevilla*), Carl Maria von Webers konsert för fagott och orkester samt Griegs *Symfoniska danser*. Recensenten fann

”Sprakande ljusbloss och krutrök ramade in årets nyårskonsert, som på söndagen gavs både eftermiddag och kväll i Växjö konserthus. På scenen fanns Växjö Stads Symfoniorkester och Akademiska Stråkorkestern, med solisterna Maria Verbaite och Daniel Johansson. Åtminstone den tidiga föreställningen fick se en så gott som fullsatt salong.

Inget krusande – innan Jonas Nydesjö knappt har hunnit upp på podiet har han höjt taktpinnen, och då är det bara att sugas in i Uvertyren till Carmen. Denna taktfasta musik sätter fart på rytmisinet, låter pulsarna pumpa och låter oss dessutom njuta igenkännandets glädje.” (Eleonor Andersson, *Smålandsposten* 2009-01-08)

Växjö Stads Symfoniorkester har fortsatt traditionen från Växjö Musiksällskaps tid att ge konserter med körinslag. Här är bilder från orkesterns nyårskonsert 2007 då publiken bjöds på ett omväxlande och lättsamt program med medverkan av Växjö Domkyrkas oratoriekör och bl.a. Per Friman som solist på saxofon och Joakim Berg på marimba. Foto: Filip Sjöfors

att orkestern under dirigenten Conny Arvidsson hittat spellusten när dessa framfördes:

De här fyra folkmusikinspirerade styckena har både dramatisk storslagenhet och käck, fysisk livfullhet[...] Kompetens och stor spellust finns i den här orkestern. Lite extra uppmärksamhet riktas till oboisten Sven Uggeldahl vars melodipresenterande solon är en bärande del genom verket. Generösa applåder kommer från den trogna publiken. (Eleonor Andersson, *Smålandsposten* 2006–10–02)

Långsamt har Växjö Stads Symfoniorkester också vuxit in i en tradition som växjöborna vande sig vid på Växjö Musiksällskaps tid, nämligen att få lyssna till skickliga solister på några av säsongens konserter. ”Vi hämtar gärna tillbaka våra egna ungdomar på väg upp”, berättar Ingrid Stålne och räknar upp en lång rad solister som anlitats. Hon nämner bl.a. sångarna Malin Hartelius, Maria Bastrup, Jill Jonsson och John-Martin Bengtsson, cellisterna Caroline Tarras-Wahlberg och Ricky Müller, flöjtisten Lovisa Samuelsson och trumpetaren Paul Spjut. Hiphopgruppen Caustik och sångaren Håkan Hagegård finns också på hennes lista.

SAMMANFATTNING

Åtminstone sedan 1700-talet har växjöbor haft möjlighet att lyssna på musik framförd av en större ensemble i vilken många olika slags instrument – stråk- och stränginstrument, trä- och bleckblåsinstrument och slagverk ingår. På 1700-talet var det läroverkets orkester – Discanten – som kunde ställa upp med en sådan besättning. På 1800-talet var det främst militärmusiker som vid sidan om det militära musicerandet också kunde forma ensembler som spelade ”civil” musik av det slag som efterfrågades i sällskapslivet. Av bevarade notsamlingar som dessa ensembler för-fogade över vet vi att många av dem behärskade både blåsinstrument och stråkinstrument och det innebar bl.a. att de kunde ge sig på symfonisk musik. Från 1900-talets första år skedde detta mer regelbundet vid s k folkkonserter. I dessa samverkade militärmusikerna med musiklärare vid gymnasiet och seminarierna och med amatörer. Från 1910-talet fick denna orkester, som nu var helt integrerad med Växjö Musiksällskap, kommunala anslag för sin konsertverksamhet.

Växjö Musiksällskap existerade fram till början av 1980-talet. Från 1928 då sällskapet anslöt sig till Sveriges Orkesterföreningar Riksförbund (SOR) gav man som regel minst fyra och ibland fem konserter per år. Genom anslutningen till SOR betonades än mer att orkestern bestod av yrkesmusiker och amatörer. Stommen i orkestern utgjordes av militärmusiker. Tillsammans med andra yrkesmusiker – främst musiklärare vid gymnasiet, seminarierna och från 1950-talet lärare vid den kommunala musikskolan – var de emellertid alltid fler än amatörerna. Tidvis utgjorde de senare mindre än 30% av orkesterns musiker.

När militärmusikorganisationen skrotades 1971 och musikerna överfördes till den statliga myndigheten Regionmusiken, bröts militärmusikernas dominans i Växjö Musiksällskap. Sällskapets dirigent vid denna tidpunkt – Janis Ozolins – valde att satsa på att orkestern skulle fortsätta med den mer kvalificerade och komplexa musik som orkestern behärskade vid 1970-talets ingång. Professionella musiker verksamma i bl.a. symfoni- orkestrarna i Malmö och Helsingborg hyrdes in i ökad utsträckning. Många amatörer hängde inte med i den mer avancerade musik som spelades och valde därför att sluta. När andelen professionella musiker ökade blev orkesterns kostnader efterhand för stora och detta ledde till sist till att orkesterverksamheten inte kunde upprätthållas. Någon tid innan Växjö Musiksällskap totalt kollapsade hade amatörerna gått samman och med hjälp av bl.a. rektorn för musikskolan, Cedron Strand, bildat en ny förening, Växjö Orkesterförening som fr.o.m. 1981 började ge orkesterkonserter. Stommen i denna orkester är idag några yrkesmusiker, främst lärare från Kulturskolan i Växjö, medan flertalet övriga musiker är vuxna amatörer eller elever från Kulturskolan, Gymnasieskolans estetiska program och från det s.k. Musiktillägget (dvs. elever på gymnasiet som har musik som tillvalsämne). Från mitten av 1990-talet kallar sig orkestern Växjö Stads Symfoniorkester. Den ger fem konserter per år och får stöd från Växjö kommun men också ett mindre statligt stöd via intresseorganisationen Sverige Orkesterförbund.

Både Växjö Musiksällskap och Växjö Orkesterförening/Växjö Stads Symfoniorkester har genom tiderna betytt mycket för att i Växjö hålla uppe

en tradition att spela musik för en stor orkester med symfonisk besättning. Det är också tack vare dem som växjöbor allt från tidigt 1900-tal kunnat lyssna på en lång rad framstående solister – sångare såväl som instrumentalister.

REFERENSER

Arkivhandlingar

Smålands musikarkiv, Växjö: Växjö Musiksällskap. Handlingar och musikaler 1867–1983.
Växjö Kommunarkiv: Växjö stads kulturekonomiska nämnd, protokoll och handlingar 1953–1970
Växjö Kommunarkiv: Kulturnämnden, handlingar 1973.

Intervjuer/samtal med

Kent-Inge Henrixon: 20/10 2009
Thomas Liljeholm: 14/10 och 21/10 2009
Ingmar Nordström: 22/10 2008
Cedron Strand: 12/6 2008
Rolf Wimhed: 21/10 2009

Korrespondens

Stålne, Ingrid, e-postbrev 2009–10–17 till författaren

Litteratur

- Andersson, Eleonor. 2006. Växjösymfonikerna visade prov på stor spellust. *Smålandsposten* (2006–10–02).
– 2007. Festglatt och lättsamt på nyårskonsert i Växjö. *Smålandsposten* (2007–01–08).
Arnér, Borghild. 1967. Prolog vid firandet av Växjö Musiksällskaps 100-årsjubileum. I E. Leijonhufvud *Växjö Musiksällskap 100 år*. Växjö: Växjö Musiksällskap.
Bergensträhle, Eva m fl. 2004. Debatt: Botten nådd för Smålandspostens bevakning av klassisk musik! *Smålandsposten* (2004–10–05).
Granmar, Jan. 1978. SOR – militärmusiken – regionmusiken. I E. Persson (red.), *Mål, medel, musik. En bok sammanställd i anledning av Sveriges Orkesterföreningars Riksförbunds 50-årsjubileum*. Stockholm: Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund.
Gustafsson, Magnus. 2009. Vid dess toner trädde dansen med borgarnas hustrur, döttrar och tjänstepigor. Något om musiklivet i Växjö i äldre tid. I M. Gustafsson och B. Lindberg (red.) *Från Sigfridsmässa till The Ark. Musiken i Växjö*. Växjö: Växjö kommun, Smålands Musikarkiv/Musik i Syd.
Leijonhufvud, Ellen. 1967. *Växjö Musiksällskap 100 år. En krönika på uppdrag av dess styrelse*. Växjö: Växjö Musiksällskap.
Lindberg, Boel. 1996. Symfonimusik som folkuppfostran. Symfoniorkestrar som statligt folkbildningsprojekt 1910–1940. *Svensk tidskrift för musikforskning* 78.
– 2002. "Våra glada visor klinga." *Skolradions sångstunder 1934–69*. Lund & Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
– 2009. Framtid: musiker, musikamatör, musiknörd. Växjö som musikutbildningsstad. I M. Gustafsson och B. Lindberg (red.) *Från Sigfridsmässa till The Ark. Musiken i Växjö*. Växjö: Växjö kommun, Smålands Musikarkiv/Musik i Syd.
Persson, Einar. 1978. *Mål, medel, musik. En bok sammanställd i anledning av Sveriges Orkesterföreningars Riksförbunds 50-årsjubileum*. Stockholm: Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund.
Rogerstam, Tage. 1978. Växjö Musiksällskap. I E. Persson (red.), *Mål, medel, musik. En bok sammanställd i anledning av Sveriges Orkesterföreningars Riksförbunds 50-årsjubileum*. Stockholm: Sveriges Orkesterföreningars Riksförbund.
Rundquist, Hilding. 1960. Glimtar ur musiklivet i Växjö. *Växjöbladets jubileumsnummer VI*.
Sandahl, Inge. 2009. Kronobergarna. Militärmusiken i Växjö-regionen. I M. Gustafsson och B. Lindberg (red.) *Från Sigfridsmässa till The Ark. Musiken i Växjö*. Växjö: Växjö kommun, Smålands Musikarkiv/Musik i Syd.
Strand, Cedron. 2000. Minnesanteckningar för tal vid Växjö Orkesterförenings jubileumsmiddag på Växjö Stadshotell hösten 2000. [publicerat manuskript]
Strand, Sigfrid. 1972. *Militärmusikern i svenskt musikliv*. Stockholm: Sohlman.
Stålne, Ingrid. 2009. Historik om Växjö Orkesterförening [publicerat manuskript]
Sunesson, Carina. 2005. Insändare: Ingen symfoniorkester i Växjö. *Smålandsposten* (2005–09–29).
Växjö Orkesterförening/Växjö Stads Symfoniorkester. Hemsida tillgänglig på <http://www.vaxjoorkesterforening.se>.